

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
 SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára : 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

ÁRKOSI FERENCZI JÓZSEF.

Árkosi Ferenczi József.

1806—1900.

— Arczképpel. —

Unitárius vallásközönségünk mezejének egy kis párczelláján, Gagyban 37 évig szolgált, — most már örök nyugalomban pihenő unitárius pap rövid életrajzát kívánom a „Közlöny“ olvasóival megismertetni. Tekintve hosszás szolgálata alatt szerzett érdemeit, legyen szabad egy kis helyet kérnem emléke megörökítésére.

Árkosi Ferenczi József született 1806. ápril 13-án Szinden Torda-Aranyosmegyében. Szülői voltak: Árkosi Ferenczi József és neje Csongvai Borbára.

Atyja házassága alkalmából telepedett Szindre Háromszék vármegyéből Árkosról, innen vette fel az Árkosi előnevet, melyhez olyan hiven ragaszkodtak, hogy a Ferenczi nevet mellőzve, csak Árkosi Józsefnek hívták magukat. Ezt igazolja maga az anyakönyvi bejegyzés is a szindi unitár. egyházban, mely az 1806. évben született Árkosi Ferenczi Józsefnek anyakönyvében így hangzik: Árkosi Józsefnek kereszteltem fiát *Józsefet*.

Atyjának három gyermeke volt: József, Borbára és Mózes. kik közül Józsefet papi pályára szánta. Előbb Tordán, azután Kolozsváron taníttatta. A theologiai tanfolyamot bevégezve, 1831. évben kirendeltetett Tordára seniornak. 1834-ben kineveztetett Iszlóba papnak, 1835-ben nőül vette Koncz Agnest, a gagy-solymosi Koncz Ádám leányát.

Az iszlói csekély papi jövedelmet gazdálkodással pótolta, melyet méltányolván Iszlai László iszlói nagybirtokos, ki M.-Vásárhelyen a királyi táblán hivataloskodott, megbizta udvari birtokának kezelésével a jövedelem egy tizedrészének haszonélvezete mellett.

A rendszeres gazdálkodás következtében az egy tizedrés egy néhány év elteltével felülmulta az egész papi jövedelmet, mert az 1839. évi feljegyzés szerint az Iszlai László úr birtokából $\frac{1}{10}$ rész jövedelem czímen kapott 100 kalongya búzát s 94 veder bort. Ez a szép mellékjövedelem megkedveltette az iszlói helyzetet s kedvet adott mind az iszlói anya-, mind a hozzá tartozó leányegyházak fejlesztéséhez. Azonban, a miként gyarapodott a mellékes jövedelem, épen úgy növekedett az udvarhoz tartozó jobbágy nép elégületlensége is, mely miatt aggódva, az 1848. évi események következtében jónak látta áthelyeztetni magát a gagy egyházba, hová 1848. ápril 24-én költözött.

A kicsiny gagyai egyházba is elhozta magával Á. Ferenczi József a megelégedéssel párosult ügybuzgóságot. Szorgalommal munkálta az eklklésia virágzását, a birtokos urak és a nép közötti békességet.

Az 1848. évi események sok aggodalmat és kárt okoztak neki, mert Gagy útjában állott a 40,000 muszka sereg átvonulásának és az oláh csapatok garázdálkodásainak. A békességre törekvő jóakarát és hajlam, utat nyitott az aggodalomtöli szabadulásra, s miután lábfájása miatt elmenekülni nem tudott, feltalálta magát s a muszkák átvonulása alkalmával a papi lak utcakapujába kitétetett egy fehér terítővel megterített asztalt, arra feltette a „szent bibliát“ s a szomszédjától elkért „Mater Dolorosa“ czimű képet s ő maga ünnepi ruhában és palástosan kiülván az asztalhoz, buzgón áhitatoskodott mindaddig, míg a muszka sereg békességesen átvonult a községen.

Az oláhok duló csapatjaival pedig szembe ment fehér lohogót vitetve s kegyelmet kért Gagyra és családjaira, melyet a Martonos felől jött Abeli oláh vezér meg is adott.

A kozákokat azonban nem tudta kiengesztelni. Életét csak úgy tudta megváltani, hogy az élelmi szerekben és ruházatban feltalálhatókat és egy 3 éves csikóját zsákmányúl átadta.

Az 1849-iki szomorú emlékü fehéregyházi csatát megelőző napon, mikor Bem és Petőfi Gagyon keresztül utaztak s a papi lak mellett átvezető hidat romlott állapotban találták Á. Ferenczi József kezébe adták át Bem azon szigorú rendeletét, melynek következtében a rosz hidat még az nap Pálffy Mihály helybeli birtokossal együtt megcsináltatták. Másnap e hidon vonult vissza a menekülő honvédsereg töredéke.

1852-ben, midőn a néhai Albrecht főherczeg Gagyon át-útazott, a vidékről átrendelt nagy néptömeg és papság közül Á. Ferenczi Józsefet érte az a megtisztelés, hogy a főherczeg magához hivatta, vele beszélgetett. Ezt Ferenczi annak köszönhetette, hogy egyedül ő volt papi ornátusba öltözve, s miután bajuszát s szakált nem viselt, a főherczeg nagyobb bizalommal volt hozzá. Az 1848 49-iki események lezajlása után 37 évet töltött Gagyon, mint kántor-tanító-lelkész.

Mint tanító a vele egy fedél alatt levő iskolájában feladatait lelkiismeretesen végezte Tanítványai — kik most a férfikornak delelő pontján állanak — hálás kegyelettel emlégetik nevét, mint a ki őket irni, olvasni különösen a „szálkás“ írást, és számolni alaposan tanította. Szerette az ifjúságot, játszva tanította őket s bizalmat keltve maga iránt, szép eredményt mutatott fel iskolájában. Nem tartozott azon tanítók vagy pro-

fessorok közé, kik szeretnék fájáról a virágot levéni, hogy egyszerre érett gyümölcsöt rakjanak helyébe.

Mint pap szerény, minden rendü és rangu hiveivel szemben alázatos, nyílt szívü, magát megkedveltető volt. Nem tartozott azok közé, kik fényt üznek, üres csillogás után futnak. Az olcsó dicsőségre nem vágyódott soha. A kevesen is hív és megelégedett volt. Egyházi beszédei az életből vett példákkal világítva, fűszerezve, humorral, sokszor megnevettették hallgatóit. Mindenek felett takarékos. De a hol és a mikor áldozni kellett, ott nem volt szűkmarku, mint már följegyezve is van róla, az EMKE javára még tordai senior korában kapott és megtartott ezüst forintjait adta. A ssaládi életben minta férj volt. Soha haragos szó ajkáról el nem hangzott. Ha az áldott emlékü neje pénzt kért tőle, így válaszolt: „Hiszen te Ágnes, nekem nem vagy rokonom, miért kérsz hát pénzt tőlem?“ De azért kiadta a megkívántató összeget.

Soha összeütközése nem volt hiveivel. A legkényesebb ügyet is praktikusán oldotta meg. Egy szegény ember kérte, hogy törökbuza bérét engedje el a következő évre, mivel neki kevés volt abban az évben. Nem úgy barátom, szólott az öreg: „Tudod, most a jó Isten sok cseremakkot adott, szedj nekem egy vékát belőle s ki van egyenlítve béred.“ Az atyafi megszedte s megköszönte, hogy az adósságot ily könnyen lefizetni ajánlotta.

Egy más eset igazságosságát mutatja. Egyik híve két véka törökbuzát vitt bérbe. No Tisztelendő uram, megmérjük-e? „Meg azt, mert a Consistorium meghagyta nekem, hogy mérve végy be, és mérve adj ki.“ Megmérték s két kupával több volt. Ekkor az élelmes atyafi mondá: „Immár ezt is itt hagynám, de félek, hogy a Consistorium megharagszik“ s azzal tovább állított a fölösleggel.

Tréfáiból megemlítek egyet. Szénaszárazasztás alkalmával az egyik földesur munkásai éppen haza menő félben voltak, mikor a pap szénáját megfórgatni akarta. Így szólott hozzájuk: „A dohányos zacskómat tele dohánynyal a szénám között elvesztettem, keressétek meg és a dohányt nektek adom belőle.“ Azok a szénáját összevissza forgatták, de sehol meg nem találták. Ekkor elővette és megajándékozta dohánynyal őket.

Megirt egyházi beszédek nem maradtak tőle, az elbucsuzó beszédén kívül, melynek alapigéje „Meglásd, hogy a mely szolgálatot az urban felvettél, azt hiven betöltsed.“ E beszédében elmondja az 1848-iki eseményeket főbb vonásaiban s hogy mily szerepe jutott megoldás végett a szomorú napok küzdelmeiből.

Felhozza beszédében, hogy 36 év alatt keresztelt 456 gyermeket, összeeskettett 114 párt és temetett 358-at. Beszédét így végzi: Abrahám, mikor az ígéret földére belépett, így szólott a filisztesukhoz: Én idegen és jövevény vagyok köztetek, de ha itt meghalok, adjatok temetésemre egy kis helyet. S ha én is itt közel esendem a halál torkába, adjatok egy kis helyet eltemetésemre, hiszen 37 évig tanítványaim valátok s így megérdemlem töletek, hogy vessetek egy kapa földet koporsómra.“

1885-ben szemei gyengesége és neje betegeskedése következtében önként lemondott papi hivataláról s nyugalomba vonult bözödi birtokába, honnan 1886-ban Medesésre költöztek ottan lelkészkedő Áron fiokhoz s ott halt el neje is s azután az özvegység 14 évét is ott töltötte, míg 1900. márczius 20-án két évig tartó öregségi végelgyengülés után 94 éves korában örökre elaludt. A fenti szerény kérése teljesült, a mennyiben nejével együtt a gagyai unitárius egyház köztemetőjében aluszszák örök álmukat, hová nagy részvéttel kísértük ki s a hálás kegyelet virraszt siri álmuk felett.

Három gyermeke maradt. Lajos felső-rákosi kántor-tanító, Klára torozkó-szt. györgyi unitárius papné és Áron medeséri pap. Gyermekeit, bár szigorú volt hozzájuk, nagyon szette Ritka családapa volt a szerénységben, takarékoságban és békében. Minta pap a jó példa adásban.

Adjon Isten vallásközönségünknek hozzá hasonló papokat az erkölcsben, a türelemben és megelégedésben.

Gagy. 1900. július 30

Gálfalvi János,
lelkész.

Egyesületünk munkamezeje.

— A Dávid Ferenc Egylet közgyűlésén 1900. okt. 27-én felolvasta Tarcsafalvi Albert vargyasi tanító. —

Már 16 éve mult, hogy a Dávid Ferenc-Egylet a vallás-erkölcsi élet föllendítésére irányuló munkásságát megkezdette. Aczélos izmokra vall, hogy a lobogót nem ejtette ki kezéből; józanságát mutatja, hogy a cél felé való törekvésében soha meg nem tántorodott; kitartását, hogy lépésről-lépésre szorgalmasan hintegette szét a vallás-erkölcsi élet magvait az emberek szívében.

És mégse tudhatjuk, hogy milyen lesz a tenyészet, ha vajjon lesz-e vidám aratásunk? Ki vette volna számba, hogy az erkölcsi élet elszort magvaiból hány szem hullott útféltre, tövissek közé, meg a hideg sziklák kebelére? Hány talált puha,

éles ágyra, melynek melengető ölében csirába szökkenjen bejőle az élet s fizessen tisztesen, husszorosan, százszorosan?..

Nem tudhatjuk, miként nem tudja a mező munkása sorsát az elvetett buzaszemeknek. Vet erős hittel édes reménységre. Könnyű szívvel hordja hátán nehéz átalvetőjét s lépeget előre: egy, kettő, egy, kettő. S hullanak a nehéz szemek szertesztét kérges tenyeréből. Azt hinnéd, mindenike csupa arany, pedig drágább, becsesebb annál, maga az *élet*. S a mint hullanak, a jó szántóvetőnek leperdül egy-két könycepp szemeiből, néhány verejték homlokáról s megcsókolja az édes anyaföldet, a mért nem sajnálta puha ágyat vetni a sulyos szemeknek s fészket csinálni a szivekben az édes reménységnek.

A Dávid Ferencz-Egylet a szántóvetőéhez hasonló munkásságot végzett nem kevesebb bizalommal és édes reménységgel. Ugart tört fel, meg azt újra forgatás alá vette. Nem buzgóságán mult, ha nem eléggé omlottak szét a rögök, avagy ha tövisek közé hullott a nemes magvakból. Bizonyára aggódó félelemmel kísérte a tornyosuló föllegeket a zsendülő vetések fölött, a társadalmi élet egén szétfutó villámokat, melyek küzdelmes évek reményvetéseitől foszthatják vala meg. S ha egyesületünk munkásságának tisztos eredménye imitt-amott már is látható, nem a kedvező időknek jele ez, hanem ama lelkesültségnek, szívósságnak és munkabírásnak, melylyel csaknem erkölcsi erejére utaltan haladott előre a jelben, kézről-kézre adva a zászlót s megőrizve annak tisztaságát, becsületét.

Egyesületünk ma még csak gyermekifju, de már is duzasztja karjának izmait. Fiatalos tüzzel égő szemeiben a tévteleg pillantásokat a bátorság nyugalma váltja föl. Nem ujjong, hanem fontol, nem örjög, hanem érez és gondolkozik. Nem hord halomba avart, levelet, hanem rendez, rakosgat. Itt romból, amott alkot Fogyaszt és raktároz. Nem hibája, hogy nem többet akar, mint a mennyit bir, ám erénye, hogy távolabbi czélok körvonalait húzza meg. S e czélja röviden: hatalmat venni a sziveken, hogy a *szépnek, jónak és igaznak* melegágyaivá tegye. És e tekintetben, ha nagyobb eredményekkel, sikerrel akar beszámolni, munkásságának soha nem szünetelőnek, folytonosnak kell lenni, mint a természeti erők működésének.

Én semmikép sem vagyok alkalmas — és hajlandó sem — arra, hogy egyesületünk magasztos czéljainak közelebbi meghatározását megkísértem. Fölösleges fáradság is lenne ez, hiszen alapszabályaink kellő szabatossággal világítják meg czéljainkat s mutatják minden elfogultságtól mentes törekvéseinket. Szándékom csupán az hogy a vallás-erkölcsi élet világából némely képeket futólagos vonásokban mutassak be. S ha e képek során

a D. F. Egyletnek némely teendői tűnnének ki s csak néhány perczig is sikerülne a figyelmet ide irányoznom, kettős mértékkel kapnám kevés fáradságom jutalmát.

* * *

Az emberi ész, ez a főséges alkotó erő, óriási vívmányokkal ajándékozta meg a világot. Nemcsak a föld méhébe szállt le s hozta felszínre minden kincseit, hanem magasra emelkedve föl, az ég villámainak titkát fürkészte ki s annak rendén összegyűjtötte a villamossági erőket s az emberiség szolgálatára állította Fölszabadította a viznek hatalmas erejét, a gőzt, és századunk fuvarosává tette. S bizonyára még nem állottunk meg. Alkotó zsenije, szívós kitartása, a levegő beláthatatlan birodalmát igéri nekünk

Sajnos, hogy a rohamosan haladó korban alig tarthatjuk fenn lelkünk egyensúlyát. Mintha valamelyes lidércznyomás nehezült volna reánk, a villamosság zsibbasztó ereje járná át tagjainkat, avagy az elszálló gőzkarikák fojtó szaga huzná össze melleinket Almatag, révedező tekintettel nézünk szét, ideges rángatózás között vánszorgunk tovább, míg végre könnyebbülni óhajtunk és szétdobáljuk terheinknek legjobb és legbecesebb részét: a saját erőnkben való *bizalmat*, Istenünkben való *hitet*. Az emberi léleknek a mérhetetlen erővel való mérközése gyakran vagy kishitűséget szül, vagy némely sikerek révén vakmerőséggé válik. A tudomány önmagáért önmaga által. És a nagygyá nőtt tekintély már nem látja az isteni szikrát, mely agyában a gondolatot érlelte, szívében az akaratot edzette meg. Kész fejvel menni a falnak s a vallás tekintélyén fölépült erkölcsi rendet igyekszik megbontani. S nem a valódi zseni munkája ez, hanem ama tömegeké, melyek kevés erővel, de sok igyekezettel, kevés tudással, de annál több fennhéjázással törekednek az Istenben való hitet lehúzni arról a piedesztálról, melyre a különböző korszakok hagyományai után a keresztény vallás helyezte

Nem a tudomány a hibás, nem az alkotó emberi ész, mely föl kutatja az isteni törvényeket s a tökéletesedés útjain lépésről lépésre vezet el az emberiséget, hanem a gőg, mely föl-fuvalkodik a sikereken, a tudatlanság, mely az alkotó zseni munkájára nem látja ráírva az örök Isten nevét. Nem ismeri föl önmagában a kicsinyt, de kész megtagadni azt a véghetetlen nagy hatalmat, kinek kezéből hull az édes eső s a mező sárga kalásza egyaránt.

Szomorú jelenség, hogy ez a szellem hódító útjára kelt. Nem most kezdette meg, de nagyobb erővel sohasem folytatta

még. Ott van a levegőben, mint fertőző anyag, hogy a gyöngye gyermek lelkét megejtse s szétrombolja azt a ragyogó világot, melyet alig alkotott meg, kidobja annak elébb egyik szegletkővét, azután a másikat, míg semmi egyéb nem marad utána, csupa rom, csupa pusztulás. Egy kietlen világ, hol a lélek uttalanul bujdosik. Se czélok nem intenek feléje, sem virágos ligetekben nem pihenhet meg. Nincsen, a hol szomját enyhítse, kiapadt az élőhitnek forrása.

S az ifjuság? Oh, tekintsetek csak a tanulóifjuság egy részét, szertesztét a hazában. A tudománynak édes mézével táplálják lelkét s maga mérget vegyít közébe. Alig különbözteti meg a színeket, már festő. Alig termel egy gondolatot logikus fejjel, már philosophus. Méri a mélységet, a magasságot. Hasonlít, különböztet, szétszed, összerak. Merész elmével foglalkozik Istennel, hogy aztán megtagadhassa. S a mélységes tudomány eredményeképen letör szívéből egy virágot, a legnemesebb hajtást, hogy ne érezze többé illatát. Bedugja az élő lelkiismeretnek egyik forrását, hogy abból ne buzogjanak föl feléje soha vádoló szavak. És megy tovább majd útain s ha tövisek közé lép, nincsen, a ki fájdalmát enyhítse s megvigasztalja könnyei között. Ha pusztaságra tévedett, nincsen, a ki szövetneket gyűjtson lelkének. Ha megrázó viharok szakadnak reá, nem talál menedékre. Útja bujdosás, sorsa kétségbeesés.

Ha megakarunk győződni, hogy a hitetlenségnek mai napság milyen aratása van, be kell néznünk a munkások pinzelakásaiba s bizony sok helyen a szántó-vető családi tűzhe-lyéhez is.

Tiszteletreméltónak tartom a munkást, ki erejét kínálja oda a mező barázdéinak, hogy önmagát fönn tarthassa s övéinek jólétét biztosítsa. Avagy a ki gyárakban, nehéz léggel telt szobákban súlyos közdelem árán keresi a boldogulás útját. És jól esik lelkemnek, ha a zaklatott élet folytonos munkássága közben ragyogó arcokat látok a kicsiny konyhában, a munkáslakások küszöbén. Látom, hogy az Isten maga lakik ott a szívekben, azért jó a kenyér, azért édes a mosolygás, azért örökös a békesség.

De hát a sötét színekből nehezen fogyunk ki. A hitetlenségnek fertőző anyaga be van már oltva a földmives nép, a munkásosztály szívébe is. Szomorúan lehet látni, a mint e romboló szellemet küszöbről küszöbre hordják szét s a nép lelke rendre-rendre megtelik vad indulatokkal. Helyet kér magának a harag, irigység, bosszúállás. Az addig békés családi tűzhelynél megbomlik a rend, fölszabadul az állat és az Isten képére teremtett embert kiüzi a földél alól. És jön a fejtelenség, a föl-

fordulás korszaka: a családi anarchia. A férjnek nem elég a családi tűzhely melege, eldobja lelkétől a tiszta örömeket, hogy ne találjon helyébe másokat többé soha. Az apának homloka redőit nem simítja már el gyermekeinek csengő szava, meleg ölelése. Az édes gondokat keserű örömök váltják fel. És az anya ott áll síri panaszszal a háznak ereszében, ölében szerelmének legújabb zálogával. A kis baba átöleli nyakát, elsimítja a könybarázdákat s mintha szólana: Anyám, *hidj*: Ámde, hol az erő, hatalom, a mely a nyugodt pillanatok eltűntével, a boldogság kincseinek elvesztésén megtanítana remélni és hinni? Nem valószínűbb-e, hogy az édes anya szeméből is kiég a tűz. A kétségbeesés, megpróbáltatás idején szive elhullatja a hitnek virágait s példáján az a kis ölbe való gyermek fölnevelkedik s egykor nem tud imádkozni. Még hagyján, ha nem nő nyakára a helységnek, hol született, a gyárnak, a munkásszobának, mely kenyeret kínált neki, a társadalomnak és hazának, melyek jótéteményekkel halmozták el s csereképpu szabtak kötelességeket elébe.

Jól jegyezzük meg, hogy azok, kik az álladalmi és társadalmi rend erőszakos megbontására tettek kísérleteket, mindnyájan a hitetlenség melegágyában nevelkedtek fel. Vagy legalább is annak neveltjeitől szívták magukba a mérges anyagot, mely lelkük egyensúlyát megbontotta. Ki eltökélt szándékkal embertársára emelte föl bűnös kezét, már elébb századikszor is megtagadta az Istent. Kidobta lelkéből, levetette trónusáról, hogy azután ne érezze büntető ostorát, ne hallja a lelkiismeret vádoló szavait.

Még ma is sajog Magyarország szivén a seb, melyet a hitetlenségből származott erkölcsi romlottság töre ejtett. Sajog a seb s nem apad ki a könynek forrása. Hull, hull enyhe harmatképen szemeinkből a köny, hogy fölengesztelje a földnek porait meleg ölelésre. Bizonyára, ha szive volna, fölszakadna a szikla keble is, hogy részt vegyen a sokáig tartó gyászban egy leszállott égi angyalnak eltűnésén. És a mikor a végtelen gyász előmlik a sziveken s a legjobb királyasszony nemes arca eszményi alakká szelidül lelkeinkben, már készülődik a gonoszság, hogy Itália kék egére vonjon sötét felleget. És mindenki könyezik s az erkölcsi romlottság közepette senki se tud vigasztaló szavakat mondani: Ne sirjatok Jéruzsálem leányai, ne sirjatok! S csupán az a vigaszunk, hogy e gáztettek nem a magyar nép becsületét szennyezték be.

Jól tudom, hogy hasonló felháborító gátságok elkövetését nagyfoku osztálygyűlölet okozza közvetlenül s szervezett rendbontó csoportok munkájának eredménye. Azt azonban bátran

merem állítani, hogy a míg az igazi vallásos hit a szívnek féltékenyen őrzött kincse marad, nem képes megközelítőleg is hasonló cselekedetekre. Tudja, hogy nyugalma boldogság, kiartatása erény, létjoga szeretet.

Azt hiszem, e néhány vonással eléggé bebizonyítottam hogy a hitelenségnek dús aratása van ma. Ha még megérintem, hogy a polgári és értelmi osztály egy része is a vallásos-ságot, az Istenben való hitet holmi sallanguak avagy vállrojt-nak tekinti, bár szomorú, de elég hű képet adtam a mai hitbéli világról. Szíves készséggel ismerem el, hogy közéletünk vezárló nemes alakjainak kidomborodó vonása a hitbéli hűség és buzgóság. Az vezetési családi tűzhelyüknél s az egyházi és társadalmi élet terén való tevékenységükben. Áldja meg az Isten mindnyáját azoknak, kik akár ez egylet kötelékében, akár azon kívül az élő hitnek magvát híngetik szét s ez által nemes vonásokat rajzolnak a lelkekbe. S példájokkal mutatják meg a népnek, hogyan kell szeretni az Istent a léleknek beszédével s egy egész élet cselekedetei által.

És itt nem mulaszthatom el megemlíteni, hogy társadalmi és politikai közéletünk ábrázatán e tekintetben más szépség hiányok is mutatkoznak. Nem hogy édes magyar hazánk soknemű tagoltságát közös erővel megszüntetni igyekeznénk, hanem a hitszabadságnak, a felekezeti türelmességnek ezen a klasszikus földjén csatarendbe állunk s dicsőséges multunknak reményvetéseit taroljuk le. Vallásos élerünk nem eléggé intenzív arra, hogy higyjünk, de hogy mégis külső jelekben mutassa magát, a türelmetlenségnek iszapját rakja le, a viszátkodásnak, a gyűlöletnek magvát hinti szét. És az a sokat szenvedett nő-alak, Hungária, bizonyára könyeket hullat, a mint édes gyermekei vallásos tusákban emésztik fel erejük javát s a fölszabadult buta merészség itt a nemzeti lobogóra dob sarat, amott pedig nyelvét gyalázza meg.

Hiszen végül is a vallásos élet eszménye soha sem lesz realizálható olyanképpen, hogy a keresztet letüssük a torony tetejéről, avagy a gombos tornyu templomokat földig leromboljuk. Más szóval, a hit Isten ajándéka lévén, a szivekbe költözik be s erején és hatalmán megtörik minden külső kényszer. S jól is van ez így, mert a vallás czélja nem egyéb, mint boldogítása a léleknek s erőlsős, erényes élet által értékes kincsek gyűjtése egyesek és a közélet számára.

Miért hát az a szorgos igyekezet sok áldatlan munkában? A vallásos és erkölcsi igazságok helyett dogmák lerántása, megbélyegzése, egyik-másik hitéletnek pellengérré állítása? Nem tévedek talán, ha azt állítom, hogy a vallásos élet erejét

s a hit bensőségét nagymértékben szállította alább az az áldatlan törekvés, mely társadalmi és politikai kérdéseket sem tud elválasztani a szűkkörű felekezeti érdekektől. Megköszönhetjük a magyarok Istenének, ha majd a viszálykodás borús egéből jégverés nem éri nemzetünk reményvetéseit.

* * *

És most már társadalmi életünk erkölcsi állapotára kell néhány pillantást vetnünk, hogy abból megállapíthassuk a reánk háramló kötelességeket. A részletekről talán általánosítok, talán igen sötét színekkel rajzolok, de nekem úgy tetszik, hogy a fölvilágosodott korszakunk a maga rohamos haladásában igen sok salakot rakott le erkölcsi életünkre. Úgy tetszik, hogy a mint a hitélet vesztett közetlenségéből, melegségéből, a felsőbb fertálynak és a népnek erkölcei is nagyon meglazultak. És ez egyfelől emeli az elébb mondottak fontosságát, másfelől pedig komoly feladatok elébe állít.

Mintha a kor reális iránya letörölte volna a lelkekről az ideálok kultuszát s az önzésnek adott volna helyet. Még ott is, a hol társaink, vagy a nyomorultak fölsegeléséről, avagy emberbaráti intézmények támogatásáról van szó s megnyilvánul a cselekedet áldozatokban, mintha nem mindenkor a legnemesebb forrásokból meritene. Gyakran a hiúság tetszeleg magának s azután a hír és dicsőség vágya határozza meg tetteinket. S másfelől, mintha a gőzös zakatoló kereke, a villamosság futó áramá, a városok ragyogása, fénye, örökös vásári zaja tanítaná ki az embereket: gyorsan előre, adj végy, gyarapíts, gyarapodj! S aztán a folytonos zaj, lárma, ragyogás között fölébred a vágyakozás, birni mindazt, a mit az élet embernek nyujthat, birni minden áron. És e sovárgás, e vágyakozás elébb kiül az arcokra, később elszenderítve lelkiismeretet, kinyujtja polypkarjait idegen vagyonért, becsületért.

S megint nem a haladásnak és munkának korszaka a hibás, hanem mimagunk. Nem birunk elég ellenállási erővel, mélyebb erkölcsi tartalommal. Szeretjük az erkölcsi elveket érdekeinkhez módosítani s ha nem sikerül, a hézagokat üres frázisokkal takargatjuk. Nem a magunk gazdái vagyunk, hanem urai! És ez az uraság sokba kerül, mert inkább szeretünk a létra felső fokán ingadozni, mint középen biztosan állni meg. Sokba kerül, sokba. Szerencse, ha családi nevünk becsületét s mieink szeretetét megmaraszthatjuk.

Külszin, ragyogás, fény belső tartalom nélkül. Ez a jelszó: föl a hegyre! És tengernyi sok a kapaszkodó. Csupa példának jó, ha nehánya visszagurul s keserves tapasztalatokat hagy rajta

a hegymászás historiája. Futkosó vigéczek sergével népesül be a társadalmi élet. Mindenike ad, vesz, reclamiroz. Türekvéseinknek legközelebbi célja a pénz, legolecsóbb áruczikók a becsület. S nemcsak a városokat árasztják el, hanem a csöndes falusi lakásba is befurakodnak. Kihasznlják a nép hiszékenységét s megrontják annak szellemét is

Valami üresség van a szivekben. Társadalmi életünknek nincs valóságos közszeleme, mely üdözze a gonosz lelkiismeretet. Ma hideg, holnap meleg, legtöbbyire langyos, mint a nyári viz. Alig adja jelét pár percznyi ébrenlétnek, már nagy a hajlandósága mélységes elszunnyadásra. Az igazán jók és nemesek csak elszigetelten fejthetik ki erejük javát, a nélkül, hogy alaposabb munkát végezhettek volna.

A demokratikus vonásokkal együtt rendre-rendre a demokratikus erények is letörlödnek közéletünk ábrázatáról. Ma holnap nem maradnak fönn egyebütt, csak a civisekkel való pár kézzorításban és a — dikciókban. Bálványunk az elegantia, előkelőség, tiszta gallér, császárcabát. Ezeknek minősége szerint ma nem négy, hanem legalább 44 osztályt lehet köztünk felállítani. Dehoggy demokratikus kor a mai, hiszen osztálykülönbségek miatt alig látjuk az emberben — az embert

Aztán jobban szeretjük a selyem suhogását, mint az erény tündöklését, a hivalgást és üres tömjénezést, mint a lelkiismereti megnyugvást cselekedeteink jutalmaképen.

A családi élet is sokat veszített melegségéből s bizony gyakran idegen fával tüzel. A korcsmák és kávéházak pedig a fölösleges hőt, a port és füstöt alig győzik kiszabadítani. A kor szelleme fölszabadította a nőt s férjének egyenrangu társává tette a családban. A férfi erősebb akaratával, a nő könnyeivel. Jól is van ez így. Ámde a mérleg könnyen megbillen, ha a nőből nagyvilági dáma lesz, a férj meg orpheum hőssé válik.

Ismerjük el, hogy hovatovább mind kevesebb tiszta bor kerül a családi élet poharába. Akaratunkban nincs erély, vágyainkban fegyelmezettség. Irigyeljük a pillangót színes szárnyaiért és változatos, tarka életéért. Erkölcsi prédikációkat tartunk, hogy alapigazságait életünkkel döntsük halomba. Szigoru erkölcsbirák vagyunk párbajkérdésekben és a nyilvánosság porondján villamvilágítás mellett, hanem alkalomadtán könnyen el is dobjuk azt a feszes álarczot. Ám, hiába hintettünk port a világ szemébe, az bizonyára nem fog megvakulni. Söt nagyon is jól lát, talán jobban, mint óhajtanók.

Ha igazán nemesen fogjuk fel a dolgot, az életnek minden küzdelme csekély ár azokért az örömökért, melye-

ket a családi élet nyujt Kit keserítne el a fölmerülhető apróbb torzsalkodás, az élet föntartásáért vívott nehéz harc, ha azok között — kikhez isteni törvények szerint van kötve — csöndesen hajthatja le fejét nyugalomra s övéinek testi, lelki fejlődését szemlélheti.

Az igaz szeretet, ragaszkodás a családi életnek kész öröme és boldogsága. Ez a mindeuható erő vonzza sziveinket a kicsiny tűzhely mellé s tölti be melegséggel, édes megnyugvással. Mégis mintha az igaz szerelem istennője elakarná fordítani tőlünk arcját. Valamely léha és sekélyes irányzat kezdett felszínre kerülni. Nem az, a mely tisztító tüze a léleknek, hanem az, a mely mocsarak fertőiben hordozza meg. Nem az, a mely szeret és imád, áld és magasztal, hanem a mely élvez és gyönyörködik, átkoz és alásülyeszt. Nem alkot, hanem ront, nem melegít, hanem vakít. Pillantása kaczer, csókja méreg. Nem munkás igyekezethez szoktat, hanem tunyaságra készít és örvények fölött csalogat. Áldozatot követel vagyomból, életből, de cserébe semmit sem ad, se a személynek, se a köznek. Igen szomorú, hogy ennek a selejtes irányznak a sajtó némely része is szolgálatára áll sikamlós tárczáival, elbeszéléseivel, regényeivel. Olykor neves, főként franczia írók sem restelkednek olyan helyzeteket, jeleneteket mutatni be, melyek lehetnek mesterileg kieszeltek, de egyenes arczulsapásai minden jó izlésnek és illemnek. Van valami megdöbbenő abban, mikor az emberiség egyik legnagyobb vívmánya, a könyvuyomás révén rotációs gépek ontják a szemetet s idézik elé az ifjúság kora érettségét, elsatnyulását s a jó erkölcsök pusztulását.

És a nép, az istenadta nép egy része mindenben hű követője, csaknem utánzója a polgári és értelmi osztálynak. De könnyebben elsajátítja hibáit, mint erényeit. Amazokat egész könnyűséggel honosítja meg. Így lesz önző és csalárd, ha érdekei kívánják, pazar és fényűző, ha hiúsága serkenti. Hetekig izzad, hogy egy napig a korcsma hőse lehessen. Keze alatt fogja a munka, de aztán lábai alatt is mozog a föld. Gazdát cserél. Előre úr, azután földönfutó. Fáj a lelkem, ha arra gondolok, hogy derék székely népünk egyik részét mennyire összehúrtá a század utolsó fele. Lelkében, testében, vagyónában és erkölcsseiben egyaránt. S ez a föld már nem képes eltakarni szegénységét, idegen földön mutogatja már koldusrongyait. Megyen Oláhországba, hogy egykor talán ellenségképpen tapodja meg a szentelt barázdákat, melyekre hősi elődeinek vére csepegett. E mellett két-három országnak szállit virágokat. Olyanokat, melyek egy öleléstől elhervadnak s itthon nem marad semmi egyéb utánok, csak egy folt, egy fekete folt a név becsületén s a matriculában néhány kitöltetlen sor.

Ne mondja senki, hogy sötéten rajzoló, hiszen csak a nép gyöngébb részéről beszélek. Ne mondja, mert az a féltő gond népem iránt az én szeretetem, s ez a szeretet az én hazafiságom. A tanítóé, ki serdülő nemzedékek között él s látja, hogy a csirába szökkent nemes magvakat mint perzseli össze a társadalmi élet veszélyes közszelleme. Mintha tavaszmezőben járnék korai dér után. Szünetel a föltámadás, mert az enyészetnek, a halálnak napja van.

De hát talán jó is lenne már kifogni a szóból. A keserűséget szivünkben elfojtani s magunkra erőszakolni valamely közönyösebb felfogást. Végül is ez a világ könnyen meg nem fordul s Achillesek nincsenek, hogy kimozdítsák sarkaiból. Kár is lenne, hiszen a jónak és rosznak ez az örökös harca talán semmi egyéb, mint megtisztulási folyamat s egyéb se kell, mint annak elősegítésére legjobb képességeinket ajánlani fel. Bizni a nemes munka sikerében, küzdeni és el nem fáradni soha.

A Dávid Ferencz-Egylet készséggel és lelkesültséggel állott be, hogy a teendők sorozatából kivegye a maga részét. Rövid multja kész biztosíték arra, hogy feladatának a jövőben is becsülettel fog megfelelni. S most még csak néhány szavam van.

Én közéletünkől vett képek során csak bejártam a munkamezőt, melyen az egyesület áldásos működését folytathatja. Néhol ugartörésre, meg forgatásra van szükség, másutt kavicszedésre, talajkötésre és gyomirtásra. Talán nem hibám, hogy nem elvont eszméket fejtegettem, hanem apró vonások, leírások útján mutattam ki fogyatkozásainkat, hibáinkat s ezáltal teendőinket is megjelöltem. És most még csak egyet.

El kell érnünk, hogy minden tag érezze magát szolidárisnak a Dávid Ferencz-Egylettel. Honosítsuk meg öseinknek minden erényét magán életünkben és a közpályán. Igyekezzünk érdekeinket a köz javával, életünket a kereszténység erkölcsi törvényeivel összhangzásba hozni. Keressük az erkölcsi jók összeségét mimagunknak s példaadásuk által tegyük közkinccsé a nép között.

Nagyon is eltelt az idő. A századok egén új hajnalhasadás tűnik elé. Imádkozzunk, hogy aztán egyházunk és édes magyar hazánk javáért ne legyen késő cselekedni, és cselekedjünk, hogy aztán újból imádkozhassunk.

Vargyas, 1900. Október.

Tarcsafvi Albert.

Az amerikai unitárius társulat.

— Boros György beszéde a diszebed alkalmával. —

VI.

Elnök ur, nők és urak! Tegnap előtt az unitáriusok, nemcsak, hanem azt mondhatom, az ámerikai Egyesült államok fiai és leányai olyan szokatlanul nagy tiszteletet adtak Magyarországnak, az én szeretett hazámnak, hogy legfőbb kötelességemnek érzem a legelső alkalmat megragadni forró köszönetem kifejezésére. Jól tudom én, hogy a szabadság szeretete hozta mozgásba szívöket és ajkukat. Tökéletes igazuk van, ha azt hiszik, hogy a magyarok barátai s ha úgy kellett mátyrjai voltak a szabadságnak. A szabadság szeretete minden igaz magyarral vele született, épen mint az egy igaz Istenben való hit. Magyarország alapítója a győzelmes Árpád ezer évvel, Szent István 900 évvel ezelőtt egyenlőséget és szabadságot biztosítottak minden nemzetnek ez országban, hogy saját nyelvüket használják. Mi szabadoknak születünk, s habár hosszú időre el is volt nyomva, Magyarország ismét szabad. Ezért hát ha van egy nemzet a világon, a mely rokonszenvet érezhet az Egyesült államok, a szabadság édes hazája iránt, az a magyar Kossuth nemzete mindig a legmélyebb rokonszenvet fogja érezni.

Az önök derék elnöke titkári minőségében fölhivott volt, hogy e gyűlésen némi tájékoztatást nyujtsak a magyarországi unitáriusokról. Valahányszor hazám s különösen unitárius válásom multjáról kell beszélmem, mindig úgy érzem, mintha egy csatamezőt látnék, a mely be van terítve honfitársaim és hit-rokonaim eltemetetlen hulláival, és sebzett testeivel, távol az orvosi segítségtől. De most egyik ámerikai költővel szólva azt mondom: „Hadd a meghalt multat, hogy temesse el halottait.“ A jelen képe sokkal vonzóbb. Tekintetem szülőhazámnak egy szép, tiszta terére esik, hol zöld réteken legel a nyáj és lombos fák árnyékában talál pihenést a mindeunapi élet küzdelmeiben elfáradott munkás.

Az utóbbi 35 esztendő Magyarországot ujjá teremtette. Jöjjetek és lássátok virágzó fővárosát Budapestet nagyszerű országházával, fényes templomaival, palotákkal ékeskedő hegyeivel, ott a Duna partján. Ugyanez a rövid időköz egy teljesen új unitárius egyházat teremtett, mely ma 20.000-ol több lelket számlál, mint bármikor 250 év alatt. Ezelőtt 300 évvel a mi egyszerű hitünk oly gyorsan terjedett volt Magyarország Al- és telföldjén, hogy egy kálvinista esperesnek jó oka volt így kiáltani föl: ha ennek az eretnek tudománynak a terjedése meg

nem akadályoztatik, népünknek legnagyobb részét elfogjuk veszíteni.

Lám ugyanazon a helyen a tér ismét megnyílt a mi egyszerű hitünk előtt, s mind a mellett, hogy a nép szegény, minden két-három évben egy új gyülekezetet alapítanak, új imaházat és új iskolát nyitnak.

Ott a távol keleten, a székelyek földjén, hol az ős anya egyházak főállanak, annyi szenvedés, üldözés és veszteség ellenére is a 125 templomnak és papi lakásnak kétharmadát újra építették, megújították, ugyszólván a semmiből teremtték. Legnagyobb része a hivek keze munkája. A mi népünk a mai napiglan úgy építette templomait, mint a hogy Nehemiás követői újra építették Jeruzsálem falait, egyik kezökben fegyvert, másikban szerszámukat tartván, azzal a külömbséggel, hogy ezek az utóbbi időben kard helyett az eke szarvát fogják. A szegénység a mi népünk gazdagsága, mert ha világi javakban szegények is, lelkesedésben gazdagok.

Az utóbbi 35 év alatt elhunytak közül megnevezhetnék 35-öt, a kik szép összeget hagytak a szegény tanulók fölsegítésére. Ime itt fölmutatok egy tiszta buza lisztből készült barna cipót. Minden nap 3 ilyen cipót kap 200 székely fiu egy székely nemes ember (Berde Mózsza) hagyatékából, a ki 80 évre terjedt életét önfeláldozóan arra szentelte, hogy pénzét megta- karítsa azért, hogy hitsorsai gyermekeinek nevelését biztosítsa.

Szeretném bemutatni önöknek nevelő intézeteinket. Nekünk aránylag több iskolánk van, mint bármely más felekezeteknek, mert van egy theologiai intézetünk, két feltöbb iskolánk. Egy év alatt lesz egy szép iskola épületünk Kolozsvárt, a mely félmillió forintba fog kerülni és 400 fiut helyezhetünk el benne. Ennek a mi viszonyaink szerint óriási összegnek egy ötöd részét bizonyos feltételek alatt adja az állam, a másikat egyesek adományából, a harmadik alapokból került ki, míg a másik két ötöd részt reméljük, Isten segedelmével, idővel meg fogjuk kapni.

Egyházainkban mintegy 9000 fiu és leány gyermek részeseül oktatásban. Buzgó vallásos és erkölcsi élet vette kezdetét egyházainkban egy új Egylet befolyása alatt, mely első püspökünk Dávid Ferencz nevét viseli. Ebben az egyletben férfiak és nők, ifjak és öregek együtt működnek a vallásos buzgóság és tisztaság érdekében, kezét fogva hatholikus, protesztáns, zsidó és más felekezetüvel.

Meg kell még emlitenem, hogy az ország törvényhozása közelebbről törvénybe iktatta a vallás és polgári szabadságnak

éppen azon elveit, a melyeket az első unitárius püspök 1568-ban János Zsigmond királynak és udvarának hirdetett.

De még egy szót. Hajdan a nagy királyné Mária Terézia legnagyobb szolgálatnak tekintette, ha valaki egy unitáriust át állított a róm kath. egyházba, most a mi szeretett királyunk I. Ferencz József meglátogatja Kolozsvárt az unitárius kollegiumot, s áldását adja intézményeinkre

Mindent egybevéve a XIX. száz utolsó esztendőit meglegedéssel és hálás érzéssel szemlélhetjük s a jövőbe erős reménnyel tekinthetünk, főleg azért is, mivel ezalatt az idő alatt megnyertük angol és amerikai hitrokonaink barátságát és közép-Europa szabadelvű gondolkozói rokonszenvét, s ezek biztosították számunkra a gondolat és szólás szabadságát az egész világon keresztül. Ezek lesznek leghatalmasabb segítőink, hogy elveinknek diadalt szerezzünk. Elveink: szeretet Isten és emberek iránt, készség a munkára, barátságra és mindennemű jóságra.

Mielőtt bezárnám beszédemet, egy két szót kívánok mondani az amerikai unitarizmushoz való viszonyunkról. Ezelőtt 70 évvel, tehát csakhamar az Amerikai Unitárius Társulat megalapítása után járt itt az első magyar unitárius ember Bölöni Farkas Sándor. Jó ujságot és buzdítást vitt haza az unitárius egyháznak, de többet is tett; magával vitte a szabadság szellemét, s terjedelmes könyvében (Utazás Észak-Amerikában) fölébresztette a nemzetet abból a mély álmából, a melybe mostani szövetségese Ausztria, a viviseccio megejtése érdekében szenderítette. Ezután jöttek a nemzet nagy szabadítói: Kossuth és Széchenyi. Azután Channing, az Isten igéjének szent papja. Beszédei az amerikaiak segítségével megjelentek magyarul és evangéliumává lettek az egész népnek. Channing befolyása Magyarországon határtalan nagy. Ezért is nekünk fölötté nagy okunk van együtt örvendezni, e nagyszerű ünnepélyen önökkel.

A magyarországi unitárius egyház befogadja és élvezi ez új kor áldásait, s erős hitem szsriut éppen most egy dicső jövő küszöbén áll.

A Dávid Ferencz sirjába temetett igazság életre jött ismét. Hála Istennek! De hála az Amerikai Unitárius Társulatnak, hogy azt a nevet oda helyezte az angolul beszélő halhatatlanok közé. Ezzel elégtétel van szolgáltatva a mult szenvedéseiért és buzdítás van adva a jövőre.

Szívélyes köszönet nektek buzgó amerikai unitáriusok, köszönet különösen nektek, kik ide jöttetek, a messze távoli

országokból, köszönet azért az inspiratioért, a melyet a legrégebb unitárius egyház követének adtatok.

Kérlek soha se feledjétek, hogy a mi vallásunk alapja olyan szilárd, mint az a kerek kő, a melyen Dávid Ferencz először hirdette az unitarizmust és megtérítette Kolozsvár városát, azután Erdélyt és Magyarország népe nagy részét. Az unitarizmus pünkösti lehetőségei talán éppen most vannak kezünkön. Föl hát és hirdessük az Isten szavát azzal az erős meggyőződéssel, hogy az unitarizmusnak nem csak multja volt hanem jövője is lesz, mert hogy egyik öreg, 98 éves prófétánk, Brassai szavával éljek: az unitarizmus a jövő vallása. Elveink végső diadalában vetett bizalommal a legszívélyesebben üdvözölöm ezen gyülekezetet.

A kolozsvári unitárius papnevelő intézet.

Az ujonnan létesített intézet negyedik évfolyamának hallgatói is felvehetők a kolozsvári tud. egyetem bölcsészet-, nyelv- és tört. tudományi karára heti 10 óra hallgatása mellett rendes hallgatókul.

A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter f. é. 74837 sz. rendeletével a kolozsvári unitárius papnevelő intézet hallgatóinak az 1897. évi 43083 szám alatt kelt rendelettel megadott azon kedvezményt, mely szerint a kolozsvári tudomány-egyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karára csupán heti tíz óra hallgatása mellett is rendes hallgatókul felvehetők, a papnevelő intézet ujonnan létesített negyedik évfolyamának hallgatóira is kiterjesztette.

Kimondatott azonban egyidejűleg, hogy úgy a kolozsvári unitárius papnevelő intézet, mint a kolozsvári ev. ref. theologiai intézet végzett hallgatój, a bölcsészettudori szigorlatokra csak azon esetben lesznek bocsáthatók, ha az előirt heti 10 órában az egyetemen az elméleti tudományszakokra vonatkozó előadásokat hallgatták; a gyakorlati nyelvtanításra vonatkozó órák, valamint a tanárképzői gyakorlatok a heti 10 órába ezentul be nem számíthatók.

A kedei unitárius egyház rövid története.

Egy társaságban több jelenlevő nő — az elbeszélés szerint — világi javaikról, gazdagságról, díszes öltözetről, drága ékszerekről beszélgetvén, egy szegényebb, egyszerű anya, a ki társnői dicsekvő beszédeit bár figyelemmel kísérte, de maga hallgatag maradt, egyszer így szólott: ha az én gazdagságomat ismerni, ékszereimet látni akarjátok, jöjjetek el és én felmutatom azokat nektek az én otthonomban. És a mikor — folytatja

tovább az elbeszélés — az előbb dicsekvő, most már kíváncsi nők valóban látni akarták egy szegényes otthon kincseit, felmútatta előttük a szó igaz értelmében jó és szeretetreméltó gyermekeit.

Azt hiszem, hogy ha a hazai ker. hitfelekezeteket egy ilyen női társaságnak tekintem, melyben a gazdagabbak világi javakkal, arannyal, ezüsttel méltán dicsekedhetnek, ebben a társaságban az a legszegényebb, egyszerű anya, a mi unitárius vallásközönségünk, a kinek nem adott az ég más földi kincseket, mint jó gyermekeket. Gondolom, hogy mikor azok közül egyet ezennel felmutatok, nem fog senki szerénytelennek, hiu dicsekvőnek nevezni.

Ez a kedei unitárius egyház, melynek 85 éves önálló fennállása történetéből egy lapot ezennel közreadok, egyfelől azért, hogy legyen kifejezve nyilvánosan e helyen is a tagok törekvése és áldozatkészsége felett a méltó elismerés, másfelől és főképen pedig azért, hogy mindazok, a kik minket csak világi szegénységünkről ismernek; a ker. hit és szeretet cselekedeteiből tanulják meg, hogy ha nincsen is nekünk aranyunk, ezüstünk, de vannak olyan lelki kincseink, a melyeket amazok értékben felül nem mulhatnak.

Kedei unitárius egyházunk 1815. év előtti története csaknem teljesen ismeretlen; ezen év előtti történetét és munkásságát feltüntető jkönyvekből s más irataiból ma egy is fel nem található, azok több évvel ezelőtt egy szerencsétlen tűzvész áldozatai lettek. Az 1815. éven inneni idők jkönyveiből s más teljesen megbízható tudósításokból azonban határozottan megállapítható, hogy ez az egyház 1815. mint a szomszédos szentmiklósi önálló egyház leányegyháza volt. Azért tehát csak a közelebbi 85 éves történelméről szólhatunk.

Nekem, mint ezen egyházközség jelenlegi papjának, igaz lelki örömömre szolgál, hogy mindazok előtt, a kik e részben látni, tudni akarnak, mintegy büszkeséggel mutathatok rá jegyzőkönyveinkből olyan kézzel fogható alkotásokra, tettekre és áldozatkészségekre, a melyek nem csak egy ilyen kicsi — 2—300 lelket számláló gyülekezetnek, de egy nagyobb és népesebb egyháznak is dicséretet és elismerést kell hogy biztossítsanak.

a) Iskolaügye egészen az 1884. évig rendezetlen, elhagyott volt. Ezen időig, illetőleg az 1834. évet megelőzőleg, ezen egyházban a gyermekek nevelése és tanítása érdekében egyedül csak a jó öreg Tiboldi István — nyug. unitárius tanító — munkált és fáradozott elismerésre méltóan, a mennyiben iskola-ház, tanterem hiányában mint Nagy- és Kis-Kede és a szom-

szédos községek és vidék önkéntes vándortanítója, időről-időre összegyűjtögette egyesek gyermekeit a saját szegényes lakásába és azokat ott — hallatlan csekély jutalom fejében — a legnagyobb eredménnyel taníttatta.

Az egyház 1883. évben feladta felekezeti iskolája fenntartásához való jogát s összehordva — minden ily czélú s rendelkezésre álló alap hiányában — forintjait és krajczárjait, 1884 évben a saját önkéntes megadóztatásával megépítette azt az iskolaházat és tanítói lakást, a melyek miatt magát megszegyenlenie — bizonyára — igen sok ideig nem leszen oka. — Ezen egyház rendezett iskolájának mai jellege: községi; gyermekei szakértő tanító által gondosan iskoláztatnak. Legyen kifejezve az egyház minden egyes tagja törekvésével és áldozatkészségével szemben e helyen is a legszivesebb, megtisztelő elismerés!

b) Az 1889. évig a pap lakása és ahoz tartozó belső telke egyike volt az egyházkörben a legszegényebbeknek és a leggyengébbeknek és a legalkalmatlanabbaknak. Belső telke összesen 323 □ öl területből állott. Oly nagy mértékben forrásos, vízfészkel, a melyből nem szakítható ki bármely oldalon, csak egy táblácska veteményes hely stb. A ki mindezeket tudja, az bizonyára nem fogja elhinni azt, hogy Kede egyházközségben a papnak 1889-ig valami kényelmes lakása és lakozása lehetett volna.

Azonban mindezt nem mondhatjuk el többé, hála istennek! sem a jelenre, sem a jövőre, mivel az egyház és tagjai e részben is megtették mindazt, a mit megkellett és meg lehetett tenniök. Az egyház fennebb ismertetett papi-telkét 1889. évben csere utján eladta egy teljesen alkalmas ponton fekvő s egy kat. holdnál terjedelmesebb jó belsőségért. Mig ugyanazon évben épített a czélnek teljesen megfelelő új papi házat. Ez s a szükséges melléképületek ma 5—6000 koronát érnek. S miből tudta az egyház ezt az előnyös vásárt eszközölni? Új papi házat megépíteni? Kevés magtári tőkéből, az egyházi felsőbb-ségtől nyert, de már teljesen törlesztett 800 korona kölcsönből s mintegy 200 korona egyházi segélyből és a hivek áldozatkészségéből, egymásra kivetett rovatalokból, erős akarattal, egyetértéssel, szegénynek és tehetősobbnek fíradtságos, de buzgó, odaadó közremunkálásával. Vajha az a nép, a melyik ilyen tetekre és áldozatokra képes volt, világ szerént az idővel mindig gazdagabb legyen, de lelkiületben soha sem legyen szegényebb.

c) De menjünk egy lépéssel még tovább. Ez a kicsi egyház az előbb ismertetett építkezés után 11 évvel, tehát, jelen 1900. évben azt tette meg, hogy az, mit nagyobb, népesebb

és vagyonosabb egyházak is sok esetben évtizedeken keresztül tervezgetnek, rövid év alatt — saját erejéből — régi, rozszant temploma helyett újat épített, egyszerűet az igaz, de mindazonáltal olyant, a melyik a kíváncsi szemnek s mindenekelőtt a vallásos élet kívánalmainak minden tekintetben megfelel nemcsak ezen elzárt helyen, de megfelelően még egy más nagyobb, népesebb egyházközségben is. Egyidejűleg kijavította és megfestette orgonáját is.

És honnan lett ezen újabb építkezésre az erő? a szükséges fedezet? A nép akarata, buzgósága és áldozatkészsége minden szükségest előteremtett, tagjai erős akaratán és buzgóságán kívül az építkezés elhatározása és megkezdése órájában ezen célra nem állott más segítség rendelkezésére, mint az egyházi. Volt 800 koronát meghaladó, takarékpénztárilag kezelt pénze, melyet az egyházi rovatál utján már 1894-ben összegyűjtött s ezen építkezés céljaira szintén felhasznált. Az egyházi főhatóság 200 korona segílyt adott. Vajha az őszinte vallásos hit, az Istenben bizó léleknek erős akarata, a szívnek áldozatkészsége örökölhető javak volnának, hogy ezen nép gyermekei az apák ily tetters hitét s vallásos buzgóságát sz. örökségképen bizhatnák és adhatnák át nemzetségről nemzetségre. Legyen jutalma az egyház minden egyes tagjának a megtisztelő, a hálás elismerés!

És itt — mellözve azon sok ideig emlékezetes istentiszteletünk tüzetes leírását, a melylyel új templomunkat f. évi szept. hó 30-án igen nagyszámu hitrokonaink és más vallásu felebarátaink részvéte és megtisztelő elismerése mellett ünnepélyesen megnyitottuk, legyen szabad végül felmutatnom még a templom javára tényleg befolyt összes ajándékok azon jegyzékét, melyet ha igaz néven akarunk nevezni, ezen egyház „Arany-könyvé”-nek kell neveznünk s a nem lehet sem nekünk, sem a reánk következő utódoknak lelki öröm és elismerés nélkül olvasnunk.

1. Nagy-kedei Székely Zsigmond ajándékozott takarékbetétben 24 koronát több évi kamatjával.

2. Alsó-siménfalvi lakosok ajándékoztak cserefákat, és pedig pénzértékben számítva egyenként: Elekes Dénes 6 kor., Benke Mihály 6 kor., Benke Mózes 6 kor., Nemes András 8 kor., Marosi Dénes 6 kor., Marosi Imre 4 kor., Demeter Elek 6 kor., Elekes Sámuel 8 kor., Elekes Péter 8 kor., Elekes Venczel 6 kor., Elekes Ferencz 6 kor., Péter Mózes 8 kor., Vári Odön 8 korona értékű cserfát, szintén cserfákat ajándékoztak, szentmiklósi lakosok: Szentannai Mózes 8 kor., id Szentannai János 6 korona értékben.

3. Nagy-kedei Fekete Mihály ajándékozta egy drb. 20 kor. értékű kertjét.

4. Nagy- és kis-kedei unitárius nők egymás között eszközölt gyűjtés utján szöszék- és asztalterítők beszerzésére ajándékoztak 94 kor. 90 fillért. Ehez hozzájárultak többen ev. ref. vallásnak is.

5. Néhai Andrásí Zsigmond utodai: Andrásí Pál, Andrásí Ferencz, Andrásí János és Andrásí Péter a szószék feletti koronát megfestették, a miért fizettek 8 koronát.

6. Nagy-kedei Gyarmathi János és felesége Szentannai Juliánna — ev. ref. vallásuak — az építkezésnél minden munkában segédkeztek, ezen felül a költségek fedezésére ajándékoztak készpénzden 100 kor.

7. Kálmán Mózes, kis-kedei birtokos, hitrokon és felesége Gyarmathi Juliánna ajándékoztak az urasztala részére egy bortartó kannát, értéke 40 kor. 40 fill.

8. Csász. és kir. százados, hitrokon Székely László és neje Somogyi Kornélia ev. ref. (Szerajevóból) ajándékoztak egy urasztali poharat, a nők részére, értéke 21 kor.

9. Községi tanító Tarcsafalvi Izsák és neje Lőrinczi Erzsí hitrokonok, ajándékoztak templomi közös használatra 8 drb. ujkiadásu énekes könyvet 10 kor. 60 fill. értékben.

10. Nagy-kedei Benedekfi Mihály ev. ref. vallásu adott 5 kor. értékü épületfát.

11. Tiszt. Péterfi Mihályné urasszony, az építés költségeire adott 20 kor. készpénzt.

12. Szentmiklósi Vári István ajándékozott $\frac{1}{2}$ öl követ, ára 12 kor.

13. Már 1894-ben hozzájárultak ajándékaikkal az építkezés költségeihez tiszt. Raffaj Eomokos esperes ur 20 kor. Ferenczi Áron közügyigazgató és Kádár Lázár jegyző urak 10—10 koronával.

14. Ugyancsak 1894-ben az egyház-tagok közül rovatalaikon felül ajándékoztak: Jakabházy Sámuel 42 kor., Vári Zsigmond 4 kor., Márton József 4 kor., Márton György 4 kor., Andrásí Mihály 4 kor., Andrásí István 4 kor., Vári András 4 kor., Andrásí Pál 4 kor., Fekete Sándor és fia Mihály 24 koronát.

15. Néhai Jakabházy Zsigmond kis-kedei birtokos utódai ajándékoztak a szószék részére egy diszes bibliát, értéke 20 kor. 40 fill.

16. Kis-kedei ev. ref. vallásu Pál György és hitrokon neje Kibédi Juliánna az építkezésnél minden munkában önként segédkeztek, ezenfelül ajándékoztak az urasztala részére két kenyértartó tányért, melyeknek együttes értéke 10 kor.

Az ajándékozások összege pénzértékben: 627 kor 60 fill.

Ki olvasott a mai korban egy egyházközség 16 éves rövid multjában több és szebb törekvést, mint a melyekről fennebbi ismertetéseim emlékeznek? Ki olvasott könyvet, a melyben írva volna, hogy egy 25—30 egyszerű székely családból álló egyház az anyaszentegyház s egyben a haza és társadalom magasztos céljai érdekében többet munkált és áldozott volna ily gyors egymásutánban?

Kedves olvasók! Mikor fennebbi ismertetésemet átolvas-tuk, kérem fejezzük ki egy gondolattal azon szives óhajtásunkat: vajha kedei unitárius egyházunk 16 évi törekvő munkálkodása, vallásos buzgósa és áldozatkészsege több testvérei, több más egyházaink előtt követendő példáulul szolgálának, hogy az édes anya, unitárius vallásközönségünk a hazai keresztény hitfelekezetek, ama nagyobbak és gazdagabbak társaságában

büszkén és igaz önérettel mondhatta el: ha az én gazdagságot látni, ismerni akarjátok, ismerjétek meg egyházközségemet, azoknak munkás tevékenységét, erős hitét s abból származó cselekedeteiket. Vajha óhajtásunk bereljesednék!

Nagy-Kede, 1900. nov. hó 8-án.

Bartók Endre.

November 15.

Az udvarhelykőri fiók-egyletben.

November 15-ke nevezetes nap az unitár. egyház életében. A tiszta kereszténység elszánt lelkű bajnoka, az unitárius egyház alapítója s első püspöke: Dávid Ferencz martyr halálának évfordulója ez a nap. A történelemben jártas ember lelkében ezen a napon megújulnak azok a törekvések, a melyekkel ez a lánglelkű férfiú a Krisztus vallását a maga eredeti formájába akarta visszahelyezni; de megújulnak azok a szenvedések, az a sok rágalom és félreértés, a melyet nemcsak ellenségei, de barátai részéről is ki kellett állania. Azonban, a míg a vallással s annak történetével foglalkozó lelkeket ilyen gondolatok foglalják el s ezektől kétszeres erővel gyűl fel a kebelben az egyház szerelme: addig a tömeget érintetlen hagyja a nap emléke s ez is bevegyül ama hétköznapok közé, melyek a lelket semmivel sem gazdagítják.

Az udvarhelykőri D. F. fiók-egylet már évek óta gondoskodik arról, hogy e napnak drága emlékeivel s ezek mellett minden előhozható jó táplálékkal éltesse a sokaság lelkét is. a mennyiben ezen a napon szokta tartani őszi rendes közgyűléseit. Az idén Recsenyéd községe öltött ünnepi díszet e napon. Megható az a meleg vallásos érzés s az a tettekben nyilvánuló buzgóság, a melynek jelei látszanak a templom szerelvényein s a vallásos élet egyéb nyilvánulásain. Az egyleti tagok s más érdeklődők nagyszámu megjelenésükkel emelték az ünnepély fényét és értékét. Péter Sándor megható imájával emelte a lelkeket Istenhez s készítette elő a közönséget a továbbiak élvezetére. Ima után az elnöki székeket Egyed Ferenczné tiszt. asszony és Sándor Gergely (derzsi) elfoglalták. Sándor Gergely remek megnyitójában ez alkalommal is tüdőköltötte hatalmas szónoki erejét. Volt két felolvasás. Az egyiket tartotta Kriza Sándor tanító a vallásos nevelés alapvető munkájáról. Egyházunknak egy fájó sebére mutatott rá, midőn a vallásos nevelésnek a családban és a népiskola I—2 oszt.-ban mélyen érzett hiányait tárta föl. Nemcsak megemlékezett a hiányokról, hanem egy általa irt vezérkönyvet is bemutatott, a melynek alkalmazásá-

val — gszdolata szerint sok nehézséget legyőzhetnénk. A másik felolvasó Dombi János volt, a ki néhai Máthé Sándorról emlékezett meg kedvesen. az őszinte baráti szív igaz melegségével. Szavaltak: Kisgyörgy Berta és Sándor Mariska kisaszszonyok igazi műizléssel és teljes gyakorlottsággal. Kiváló elismerés illeti Gál József helybeli lelkészt, a ki az ő zajtalan, de folytonos munkálkodásával ez ekklésiában egy vegyes karból álló dalárdát szervezett és vezet szakértelemmel és látható fegyelmezettséggel. Ez a dalárda a milyen, bizony kevés ekklésiában van, szebbnél szebb darabok előadásával tette élénkké és változatossá a gyűlés ünnepélyes részének programját. Végül elnök D F estélyek tartására buzdítva, az ünnepélyt bezárja.

Ünnepély után a gyűlés tagjai egy rövid hivatalos gyűlést tartottak. a melyen keblü ügyek nyertek elintézését s a jövőre nézve fontos indítványok tétettek. Bejelentetett 3 új tag. Buzgó elnöknök, a kit az Isten sokáig éltessen, a fiók-egylet perzseljét 4 koronával megnyitotta. Gyűlés végeztével közebéd volt, melyen a helybeli papné izletes ételei közben lelkes köszöntök hangzottak el az egylet vezetőire és munkásaira. X

A kereszturi fiók-egyletben.

A Dávid Ferencz egylet kereszturkőri fiókjának november 15-én A. Siménfalván szép ünnepélye volt. Engedje meg a t. szerkesztő úr, hogy a Közlöny hasábjain adjak egy kis tudósítást róla, mert a példa talán azokra is hatni fog, a kik kevesebb buzgósággal igyekeznek az egylet céljait elérni.

Mikor a harangok megkondultak, nagy csoportban vonult fel a vidék értelmisége, Siménfalva és a szomszéd falvak jó székely népének nagy része a templomba, az ünnepély színhelyére. Együtt énekeltünk az úrnak dicséretet. A szónok Deák Miklós tordátfalvi pap volt. Ismerjük; többször hallottuk s úgy hallgattuk most is, a hogy ő megérdemli. Költői, hittel teljes. szép imája úgy hangzott, mint valami csöndes, sötét erdő mélyén, hárfán pengetett szomorú dal, Följutott az égbe bizonyosan. Beszéde, melynek alapigéje: »*Én vagyok ama jó pásztor, a jó pásztor az ő életét adja a juhokért,*« telve volt lelkesedéssel, magával ragadott, de tanított is. Láttuk a szolgáló népet, a ki megfeszíti az ő pásztorát; végigvezetett a kereszténység első századain; megmutatta a hit hanyatlását, azt az időt, mikor Krisztus nevében folyt az ártatlan vér s az ő nevében vette fel kínzó eszközeit a bakó; de láttuk aztán az ébredést, a genfi máglya lobogó tüzét, a mi jó pásztorunk diadalát, szenvedéseit, dicső halálát. Ez a beszéd nagyon alkalmoszerű

volt, mert népünk nagyobb része nem ismeri vallásunk alapítójának életét. Mindenki megismerhette s hitet meríthetett ebből a beszédből.

Templomozás után kezdődött a gyűlés, melyet szép, tartalmas beszéddel Kozma Dimén alelnök nyitott meg. Raffaj Domokos esperes pedig fölolvasta a Dávid Ferencz egyesület titkárának levelét, melyben buzdító sorok kíséretében a fiók-egyesületnek üdvözlét küldi. A gyűlés nagy köszönettel fogadta ezt a szép megemlékezést s megbizta a titkárt, hogy a köszönetet adja tudtul. A gyűlés azután az esperes urnak a levélhez fűzött, s kivált a Dávid Ferencz lobogóra vonatkozó, ismertető magyarázatáért köszönetét fejezte ki — jegyzőkönyvileg. A tagságra jelentkezés nem nagy eredménnyel járt, de talán csak azért, mert a jelenlevők már tagjai a D. F. egyesületnek. Göncz Zsuzsika kisasszony Murányi Farkas Sándor »Dávid Ferencz emlékére« című költeményét szavalta el. Vonzó, lelkesült előadásában mindnyájan gyönyörködtünk. Raffaj Irma kisasszony felolvasása következett. Aranymondások, a gyermekkorból vett kedves emlékek, szépen kidolgozott formában, föltárták a jó szomszédság minden előnyeit, s megmutatták azt a mély nyomot, mely a jó szomszédok gyermekeinek szívéből soha sem vész el, A nem jó szomszédok tanulhattak belőle. Szász Ferencz siménfalvi és Tóth Vilmos szentábrahámi tanítók műsoron kívül előadták Raffaj Károly unitárius theológus duettjét, melyet Tarcsafalvi Albert egyik vallásos költeményére irt. A gyakorlott zenész szól ebből Istenhez, úgy tudom pedig, hogy első munka. Ha ez ilyen jó, milyen lesz akkor a többi? Varga Dénes helybeli pap szavalásával aratott sikert. Göncz Károly szent-miklósi pap felolvasása zárta be a programot; az életfölfogásról irt műve élvezetes és igazán helyén való volt. A jelenlevők közt aztán kiosztották a fiók-egyesület egyik kiadványát, melyet Pap Móes tanár irt és fölvasott volt a fiók-egyesület gyűlésén Gagyban. A gyűlés ezzel véget ért.

Gyűlés után a jelenlevők nagy része átment Varga Dénes helybeli pap vendégszerető házába s ott az egyesület által rendezett közebédén vidám csevegés között együtt örvendezett.

Árkosi Ferenczi Kálmán.

A háromszéki fiók-egyesületben.

Hatásában és sikerében egy szép és lélekiemelő ünnepélyt tartott a D. F. E. háromszéki fiók-köre november 18-án. S.-Kőröspatakon. Hatását biztosította a vallási jelleg és az a név, mellyel zászlaján az egyesület keletkezése óta mind nagyobb és nagyobb körben hódít tért és érdekeltséget. Pedig e részvételt

Köröspatakon, az ünnep-tartás helyén pusztító tűzvész csökkenthette volna. S ha mégis támadt, mintha csak ez is a kedélyeket felzaklatva, az imádkozásra készítette volna.

Az ünnepély délutáni istentisztelettel vette kezdetét. Ott voltak a közeli falvak lakói, idegenek nagy számban és unitáriusok legtöbben. Megzsendült a zsoltosma „Áldott az Ur, a mi Istenünk!” Imát *Bölöni Vilmos*, helybeli pap mondott. Egyházi beszédet *Lőfi Ödön* nagy-ajtai lelkész tartott *Koloss, III. 14—15* v. alapján, igazi evangéliumi szellemben.

A tulajdonképpeni ünnepély a községház diszes nagytermében volt.

Szent-Iványi Miklós egyletünk buzgó alelnöke tartotta — általános figyelem közt — az elnöki beszédet. Az unitárius egyháznak e ritka erős férfja valóban lelkesített, gyújtott. Meltatta az ünnep jelentőségét. Kifejtette, hogy az, a mi multunkat becsessé tévé, a tiszta hithűség s vallásunk a maga eszményi tökélyében, minden mulandót túlélő és legyőző örökkévalóságában — minden bizonynyal — jelenünkre sem fog homályt vetni. S ha a multból szég példák lelkesítenek — az igazságért kiállott szenvedés példái kell növeljék önérzetünket jelenben is. Örizzük meg ősiségünk kincseit — ez a mi lelki Sionunk legfőbb biztosítéka. Tapssal fogadták a derék beszédet. Ezután *Faluvégi Vilma* Tompa M. „Ibolya álmai“ című virágregéjében valódiilag a női szavak tolmácsolására termett érzelem mélységével adta elő az ember-szívnek a kis virághoz hasonló vágyakozásait. *Vaska Béla*, kökösi lelkész Dávid F. tragikus halálának november 15 én 321 évvel mult, évfordulóján — hősünk eliteltetéséről tartott szabad-előadást. Úgy, hogy ama bűvös kapcsolással, az emlékezettel, valóban hozzá kapcsolta a közönség figyelmét és szívét azon hőskörhöz. *Székely Zsigmond*, kálnoki és *Göncz Mihály*, laborfalvi lelkészek egyházi dalokat adtak elő duettben, hármonium kísérettel. Jól jött tapasztalni, hogy ünnepélyen a templom falain kívül is nem csupán világi, hanem egyházi dalokkal is lehet érzést fakasztani, az énekléshez kedvet kelteni a népben és az új énekeket, melyeket nem tud a nagyközönség — megismertetni. Jó volna, ha ezt egyházi ének-mestereink is megértenék s ha egy-egy dalkör jól vezetése tán sok nehézséggel jár, sok fáradságba kerül, akkor ök magok ajánlkoznak solok vagy duettek előadására. Ezután vitatkozás volt. A tétel ez: a gazdagság vagy a szegénység nagyobb forrása a bűnnek? *József Lajos*, kilyéni lelkész volt a tétel előadója, *Nagy Lajos* árközi lelkész a kontrázó. Esetleges félreértések elkerülése végett megjegyzendő, hogy e pontnak programba vétele azért történt, hogy a közönség e közérdekű

thémáról tájékoztat nyerjen! A vitatkozás célját elérték a vitatkozók, mert a tétel rövid megvilágítása, álláspontjaik alapos védelme felhívta figyelmünket — és a közönség érdekének a szem előtt tartása, mindkettőjüknek méltó dicséretére válik. — Volt még egy szavallat *Bedő Bertától*: „A bűn hatalma“ cz. költeményt szavalta szépen, ékesen. Ezután alelnök úr megköszönve a szereplők és közönség részvételét — az ünnepélyt bezárta. Láthatólag minden arczon az általános megelégedés mellett az a kifejezett érzés maradna, vajha hasonló lelki és szellemi, hasznos és épületes élvezet és gyönyörben részesülne máskor és gyakrabban is!

Estve a helybeli unitárius egyház a saját „Orgona-alapja“ javára táncmulatságot rendezett, a mi szintén szépen sikerült. A szellemi haszon mellett az anyagi is megvolt!...

—i. —s.

Az ifjuság köréből

Ez előtt egy néhány hónappal a jó reménység hangján szólottunk e helyen az unitárius ifjusághoz. Akkor készült, szervezkedett, önálló kört akart alakítani a Dávid Ferencz Egyletben.

Ma már nyilvános föllépéséről is szólhatunk.

November 15-ét választotta ki. Jól gondolkozott.

Ehhez a naphoz egy nagy eszme emléke van forrva: az hogy az igazság miatt szenvedni kell. Mi illik jobban az ifjusághoz, mint egy nagy, egy dicső eszme, a melyért harczolni kell.

Az ifju szive lángol a nagyszerüért. Az ifju elméjét tiszta és fenkölt gondolatok táplálják, nagyot tesz és szépet s megvetéssel kerüli a kicsinyest, a tisztátalant, az alsórendüt.

Az unitárius ifjuság Kolozsvárt erre a magaslatra emelkedett.

Azok, a kik november 15-én jelen voltak az unitárius főiskola disztermében, lelki gyönyörrel élvezték működésüket. Egyetemi, theologiai, hivatalt viselő végzett ifjak; képezdei, felsőbb és alsóbb iskolai lányok és azokkal együtt a mi kedves nagy leányaink, mind együtt voltak és közreműködtek az énekkarban. Tudósításunk:

— **Dávid Ferencz emlékünnepe.** A Dávid Ferencz Egylet Ifjusági Köre 1900 évi nov. hó 15-én d. u. 5 óraker, Dávid Ferencz halála évfordulója alkalmával, nyilvános emlékünnepelet tartott szép közönség jelenlétében. Kelemen Lajos tanárjelölt egyel. elnök elnöki megnyitójában megemlíti röviden e nap jelentőségét. Utána Gál Miklós II. éves papnövendék szavalta Dávid Ferencz emlékezetére czimú költeményét, a fiatal poéta szép és hangulatos költeményével és kellemes szavalásával lekötötte a hallgatóság figyelmét. Ezután Pálfi József II. éves

joghallgató tartotta meg általános érdeklődés mellett felolvasását Dávid Ferenczről Oly igazi lelkesültséggel és buzgósággal tárgyalta e dicső emberiünk működését és munkásságát, hogy felolvasása sokakat arról győzött meg, hogy ha az ifju szivekben oly lelkesedés tud lakozni, e dicső férfi emléke iránt, akkor az ő munkája és példaadása nem volt hiábavaló s nincs miért aggódnunk a jövőendő nemzedékért. Nagy hatással szavaltta Raffaj Károly II. éves papnövendék Csik Dánielnek „A reformatio“ című költeményét. Dicséretesen szerepelt három énekszámmal a Dávid Ferencz Egylet vegyes dalköre, a miert e helyen is köszönetet mondunk a derék vezetőnek s köszönetet a tagoknak is. Az ifju egylet pedig e szép eredmény után buzdítva érezheti magát arra, hogy rendezzen még többször estélyeket, mert ezáltal nem tesz háládatlan munkát. (i. j.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Szőkefalván** Főt. és Mélt. Ferencz József püspök ur nov. 25-én délelőtt avatta föl a szőkefalvi templom tornyát Rendkívül nagy örömmel várták a főpásztort és meglepő kitüntetéssel fogadták a Küküllő mentén mindenütt, de főleg Dicső-Szent-Mártonban Nov. 24-én a Főt. ur Dicső-Szt.-Mártonban beszédet mondott hiveinek és az összegyűlt nagy sokaságnak A szőkefalvi torony avatási ünnepélyen egyházi beszédet Gvidó Béla esperes mondott. Lapunk szerkesztője volt fölkérve beszéd tartásra, de a családjában föllépett betegség meggátolta elmenését.

— **Ferencz József püspök Brassairól** évi jelentésében így emlékezik meg: »Egyházunk e szellemóriásának sírjához országos adakozásból emlékoszlopot állítani egy bizottság vette kezébe Kolozsvárt. E célra eddig 6000 korona begyűlt ugyan, de ezzel még nem lehet Brassainak a tervezett ércemléket elkészíttetni és felállítani. Minket e siremlék felállítása kétszeresen is érdekelvén, indítvalva ízlem magamat egyházunk tagjainak figyelmét arra e helyen is felhívni. *Ne maradjon el senki közülünk e cél megvalósításához adományával hozzájárulni.*» Ha minden unitárius csak 10 fillér adna, tehát 5—5 krt, 7000 korona kerülne össze, de minthogy gyermekek nem adhatnak, azok helyett a módosabbak 4, 5, 10 helyett is megadhatnak az illetéket. s a 7000 korona összegyűlné 2 hónap alatt. A gyűjtésnek igen kényelmes módja van a Brassai emlékbizottság által kibocsátott bárczakönyveken, melyek 2, 10 és 20 filléres szelvényekkel vannak ellátva. Unitáriusok, hallgassuk meg a főpásztor szózatát és becsljük meg magunkat azzal, hogy gyűjtjük össze a Brassaiemlékre szükséges pénzt!

— **Az Egyházi Fő-Tanács jegyzőkönyvét** egész terjedelemben kifogja adni az unitárius egyház. A jegyzőkönyv már sajtó alatt van. Abból, ha a tárgyalás menetét nemis, de a határozatokat mindenki megfogja ismerni. Az egyháztanácsosoknak és érdeklődőknek meg fog küldetni. Ezért a tudósítást ezuttal is mellőzzük.

— **Az érdem elismerése.** Sándor Mózes kir. tanácsost, Udvarhelyvármegye köztisztviselőben és szeretetben álló tanfelügyelőjét ünnepelték a vármegye tanítói Székely-Kereszturt, közgyűlésükön. Leleplezték Sándor Mózes életnagyságu, s megszólalásig hü arczképét; hivatali működésének 30 éves fordulója emlékére. A mult évi jubilaris közgyűlés napján került felszínre az eszme. Azóta a körüli gyűlések elnökei buzgólkodtak a gyűjtés körül. Az összes tanítók elismerése, hálája és igaz szeretete hozta létre, azok áldozták őszinte, igaz

szivből fillereiket, hogy valóban érdemes tanfelügyelőjük jóságos egyéniségét megörökítsék a jövőnek is. Belle László, az egylet derék elnöke hatóságos beszéd kíséretében vonta le a leplet s a közgyűlés tagjai leirhatatlan örömmel és lelki gyönyörűséggel szemlélték hol a képet, hol a jelen volt ősz férfit, ki meghatótan mondott köszönetet tanító barátainak a nagy meglepésért. A jelen voltak szünni nem akaró éljenzéssel kísérték a megható jelenetet. Az arczképet a vármegyei tanfelügyelői irodában helyezik el.

— **Benedek Eleket**, az aranyos tollu író, a székelység Maros-Vásárhelyt megérdemelt óvatióban részesítette. Felolvasást tartott a tanítók gyűlésén. Hálából tiszteleti taggá választották és számos más kitüntetésben részesítették.

— **Tűzvész áldozata** lett a ny.-szent-mártoni unitárius egyház papi és mesteri telkén minden melléképület, minden takarmány és a belső emberek összes képéje és másnemű gazdasági vagyona. Az emberbaráti érzés fájó részvétben nyilatkozik meg, bármikor jó is a csapás, de hát ha akkor süjt, a mikor egy év fáradságos munkájának a gyümölcsét használni akarja a család!? A jelen szomorú esetben egy nagyon terhes papi család a Fazakas Lajos derék lelkipásztoré fosztatott meg mindenétől. A ny.-szent-mártoni egyháznak a papi házon kívül most a tél kezdetén nincsen semmi épülete, hová a pap állatait elhelyezze, nincs semmije, a mit az állatoknak adjon, sőt a papi, meg mesteri családot is inség fenyegeti, ha a könyörület segítségére nem jó. Jöjjön, segítsen most azonnal mindenki: a gazdag ember gabonájával, mások pénzzel. Mi az adakozást megnyitjuk 10 koronával. Minden adományt elfogad a szerkesztő és Kelemen Albert esperes Maros-Vásárhelyt. Lapunkban nyugtázni fogjuk.

— **Erzsébet királyné emléke**. Az unitárius főgymnasium ifjúsága ez évben is kegyelettel ünnepelte meg nov. 19-én Erzsébet napját, megboldogult jó királynénk emlékezetére. Az ifjúság teljes számmal, a tanári kar is csaknem hiány nélkül jelent meg az ünnepélyen. Az ifjúsági dalárda éneke után Ürmösi József II. éves papnövendék mondott szívhez szóló imát. Az Apollókör bús dalokat játszott. Csinos és költői lendülettel megirt felolvasást tartott Nagy Gyula gymn. tanár, melyben megkapó képek által ismertette hazánk sorsát abból az időből, midőn jó királynénk hozzánk jött, megismert minket s idegen létere is szívére vette annyit szenvedett, megvetett nemzetünk sorsát. A dalárda második éneke után Májai Dezső VIII oszt. tan. elszavalta Pósa L. „Volt egyszer egy királyréné“ cz. költeményét érzéssel, hatással. Bezáróul az Apollókör zenélt.

— **A Berde-ebéden** a f. évi Fő-Tanácson 120-an vettek részt. A Berde-poharat ezuttal Báró P. Horváth Kálmán főgondnok mondotta. E beszédet is, mint a főgondnok minden beszédét, mély gondolkozás, nemes érzés és feleköltség jellemezte.

— **Berde Mózsá** nagy alapítónk arczképe Kőváry Endrétől be volt mutatva a Berde-ebéden. Berdét díszmagyar ruhában, karddal ábrázolja, a mint 1867-ben az országgyűlésen az unitáriusok érdekében mondja beszédét. Az arczképet a festő akkor leplezte le, a mikor Báró Petrichevich Horváth Kálmán főgondnok elmondotta a pohárköszöntőt.

— **Gvidó Béla** kükküllőköri esperes és neje Hadházi Julia a széketykereszturi unitárius gymnasiumhoz 100 koronás alapítványt tett kükküllőköri unitárius tanuló jutalmazására. Az egykori tanítvány hálájának szép megnyilatkozása, melyet tisztelettel emelünk ki.

— **Kanyaró Ferencz** tanár a főiskolai könyvtárnokságról, lábai elgyengülése miatt lemondott, az E. K. Tanács a lemondást elfogadta és ideiglenesen alkalmazta Pálffy Márton tanárt. Kanyaró könyvtárnokságát nem feladatunk méltányolni, de annyit meg kell jegyeznünk, hogy a régi kéziratok, unitárius művek és főleg népköltészeti termékek gyűjtésével becses szolgálatot tett a könyvtárnak.

— **Farkas József budapesti ev. ref. theologiai tanár** kir. tanácsosi czimet nyert az egyház és tanügy terén szerzett érdemei elismeréséül. A protestáns theológiai tanárai körében oly ritka eset ez, hogy a kitüntetett tanár iránti tiszteletünk kifejezéséül örömmel jegezzük föl e hirt.

— **Egy Derék nő áldozata.** A hódmezővásárhelyi unitárius egyház-község f. évi nov. 6-án szép ünnepet ült. Egyik leghívebb és legáldozatkészebb nőtagjának, özv. Figura Dánielné urnőnek, élete 80-ik évfordulóját ünnepelte. Az egyház érdemes gondnoka, jegyzője, kántor-tanítója és lelkésze tisztelegtek a nevezetes napon a kegyes öreg nőnél. E sorok írója a szív legmelegebb érzelmeiből eredő szavakkal üdvözölte egyházának mindenki által nagyrabecsült és szeretett tagját. A semmi ünnepeltetést nem váró szerény nő e nevezetes nap emlékére egyezer koronás alapítványt tett a hódmezővásárhelyi unitárius egyház javára: „Figura Dánielné és nejének Lacsné Annának egyházi adó alapja“ czimen. Isten áldása legyen nemes életén!

Hódmező-Vásárhelyen- 1900. nov. 15.

Gálffy Zsigmond,
unitárlus lelkész.

— **Ferencz József unitárius püspök** a Végh Mátyás költeményeiből öt példányt rendelt magának s annyira megszerette az egyszerű és magasztos költeményeket, hogy a Dávid Ferencz egyet központi Választmányában nemcsak melíngen ajánlotta a költőt, hanem fel is olvasott egy szép kis költeményt, minek hallatára a Választmány tagjai megrendelték a könyvet.

— **Laborfalván** Göncz Mihály lelkész okt. 7-én foglalta el új állomasát a szokott ünnepélyességgel. A beiktatást Székely Zsigmond kálnoki lelkész végezte. Jólelő örömmel láttuk itt is, ezúttal, mint ez ekklesia szülöttét, kétszeres örömmel ünnepelni Méltóságos Szentiványi Miklós urat, vármegyénk szeretett alispánját, egyházkörünk minden üdvös mozzanatában fáradhatlan, tevékeny felügyelő gondnokát. Képviseleve volt az ünnepélyen vidéki egyházaink mindenike s a szomszédos községek intelligentiája, felekezeti különbség nélkül. A laborfalvi lelkészi állás, mint az unitarizmus legkeletibb vődbástyája, egyik legfontosabb posztiónk, s mint ilyen éber vigyázatot és nagymérvű tevékenységet igényel, mit a bizalmat nyert első fellépés után, az új lelkésztől reménylünk, de várunk is

— **Végh Mátyás költeményeire** újból is fölhívjuk olvasóinkat. 2 kor. 10 fillér beküldésévet egy igazán szép könyvet nyernek és egy jeles ifjú költőnek emlékkövet emelnek.

— **Átállások.** Az unitárius egyház tagjai az 1899. évben föltűnően szaporodtak. Most az összes lélekszám 70427. Közelebbről egy evang. tanár Lassel Gyula és egy ev. lelkész Boór Jenő lépett át. Az utóbbi már 12 évet működött a lelkészi pályán s mint unitárius is ott kívánja érvényesíteni magát, mert a pálya iránt lelkesedik. A nyert személyes fölvilágosítások és írott bizonyítványok azt mutatják, hogy Boór Jenő lelkész karunknak egyik igen buzgó és derék tagja leend. Úgy értesültünk, hogy egy piárista volt tanár is szándékozik a róm. kath. egyházból az unitáriusba átlépni.

Több róm. katolikus lelkész szerepel Angliában és Ámériában az Unitárius egyházban. Mindenik meghasonlott volt állásával, mert a hitelveket nem tudta egyeztetni egyéni meggyőződésével s a mai kor fölfogásával. Unitáriusokká lettek és most buzgósággal hirdetik: a bálvány semmi, nincsen több Isten hanem csak egy.

— **Gyászhirek.** Imreh Mihályné, Biró Róza, élete 27-ik, házassága 5-ik évében elhunyt Kolozson nov. 8-án. Biró Elek lelkész leányát, Biró Lajos lelkész testvérét vesztette.

— **A vasárnapi hitoktatás a főgymn. alosztályu I—V. tanulóinak megkezdődött, a tanítást a papnövéndékek végzik. Ez évi tanítás anyagát egyik papnövéndék dolgozta fel és ezek közül a papnövéndékek egy vagy két tárgyat kidolgoznak s előadják. Eddig két tanítás tartatott; Nov 11-én Biró Pál IV. éves papn. tanított, tárgya: A vallás szükségessége, az őseink és Izrael vallása. Ugyanakkor beszédet mondott Boros György tanár a vasárnapi oktatás vezetője. Átadta egy amerikai vasárnapi iskola üdvözlését. Nov. 18-án tanított. Úrmösi József II. éves papn. Tárgya: Jézus születése és gyermekkor. Mindkét tanítás a gyermeki felfogáshoz és értelemben volt szabva s általános figyelmet és érdekeltséget ébresztett a tanulóknál. Különben ez évben is dicséretes buzgóság indult meg a papnövéndékek között, hogy a vasárnapi tanítások kellően és pontosan végeztessenek, hogy eredményesen végződjenek a vallásos oktatás, mert a sok tantárgy és óraszám miatt bővebb vallásos oktatásban csak itt részesülhetnek. (i. f.)**

— **A tordátfalvi egyházközség két év alatt irt aranykönyve tartalmát közltem a múlt számban, de mert mult nélkül nincs jelen, a multban irt aranykönyv tartalmának is egy kis helyet kérek. Ekklesiánk néhány buzgó tagjának szívében sok időn keresztül élt egy szent elhatározás: „Építsünk tornyot az Ur nevének!” Miből? Egy fillérjök sem volt. De lett. Miből, honnan? . . . Legyen áldott az a még néhány élő szív, sőt azok a porladozó szívek is, kik akkor a ninesen miatt töprengőkhöz így szólottak: „barátaink, kertünk fájának ez évi gyümölcsét, földünk termésének ezt a kalangyját az egyházunknak adjuk.” Erdők fájával okosan gazdálkodunk. magtárunkat gyarapítjuk. Egy pár kezdette, a többi folytatta. Először iskolát építettek, mert a mesteri ház kis ronda szobájában csupán kín volt a tanulás, hely és világosság nélkül. Az első iskolát kicsinynek találták. Építettek nagyot, czélszerűt. Azután a régi mesteri lak helyébe építettek újat. Azután került sor a toronyra, mely disze a községnek is. Hű munkások, édes öreg barátaim: id. Gombos Mihály, id. Boros Sándor, Boros Ferenc, Lu'ácsi Márton, Sándor Zsigmond, Gombos Zsigmond, Nagy József, id. Boros Sámuel, Fekete László, Ifj. Gombos Mihály és még sokan, igen sokan idősek és ifjak, fogadjátok hálás köszönetem! . . . A multban, a nagy alkotások idején nem voltam veletek. De azért mégis látom, hogy az itt fel nem sorolt buzgó atyafiakkal miképpen szorgalmaskodtatok a tőkegyűjtés lázas munkájában. Látom, hogy neve ekkal miként van összefoglalva az a diszessé tett templom, az a karcsu szép torony, az a remek iskola, az a czélszerű tanítói lakás, az a kezetek alkotta sok minden! Az a lelkes csapat, mely titeket támogatott, lehetővé tette, hogy egyebütt minden megújulván, a jelen nemzedék a belső emberi lelkek felé fordithatta éber figyelmét. Jelenünket nektek köszönhetjük. Világoljatok még sokáig, hogy a jelen idők ifju nemzedéke éltetek cselekedeteiből tanulja meg: miként kell szeretni, megvigasztalni sok szenvedést kiállott egyházunkat! Multunk sokat küzdött bajnokai: öreg barátaim, áldjon meg titeket az a jóságos Isten, kinek kedvét keresitek!**

Tordátfalva, 1900. nov.

Deák Miklós, lelkész.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A fiók-körök t elnökeit tisztelettel fölhivjuk, hogy a központi Választmányból a f. év elején kiküldött kérdő lapokat a kívánt feleletekkel ellátva december 2-ig mulhatlanul küldjék be a titkárhoz.

Kolozsvárt, 1900. november 20.

Br. Petrichevich-Horváth Kalmán,
egyl. elnök.

Boros György,
titkár.

Perselyünk. Régóta emlegetjük már, hogy van perselyünk. Régóta sürgetjük, hogy ebben adakozzanak az egyleti tagok és barátok. Ime most Egyletünk nagyrebecsült elnöke adja ki a jelszót: adakozzunk mindnyájan az egyleti perselybe. 50 koronával kezdi. Lesz-e követője? Lesz-e, a ki, ha nem is 50-et, legalább ötöt, egyet, vagy bár egy felet ad!

Az egylet pénztárába f. év október 19 től november 24-ig rendes tagsági díjat fizettek: László Sándor Adony-Szabolcs 900—901-re, Nagy Árpád Ürmös 900-ra, Dézsi Mihály Alsó-Szováth 96—98-ra, Albert Lőrincz Bölön 90-ra, Raffaj András Kapnikbánya 97—901-re, Boros Györgyné Kolozsvár 99—900-ra, Utó András Seps-Szt.-György 99—900-ra

Előfizetői díjat fizettek: Csegezy Pál Parasznya 99-re, Tornyos Ödön Budapest 98-ra, Szabó Lajos Medgyes, Perei Mihály, Mező-Berény 900-ra

Az ifjúsági fiók egylet pénztárába fizettek: Adámosy Gábor, Tóth Ernő, Péter Lajos, Dr. Ferencz József, Márkos Albert, Kelemen Sándor és Barabásy István 900-ra.

A Keresztur köri fiók egylet pénztárába fizettek: Szentábrahámi dalkör, Bartók Albert Csekefalva, Pál Mihály, Fazakas József, Fazakas András, Fazakas Dénes, ifj. Hurubás János Gagy 900-ra, Gálfalvi János Gagy 96—900-ra.

Az Aranyos-Torda köri fiók-egylet pénztárába fizettek: Gál Lajos Kövend, Csegezi László Bágyon, Pap Mózes Torda 900-ra.

Kolozsvár, 1900. nov. 24.

Gálfai Lőrincz,
pénztárnok.

A t. egyleti tagok és előfizetők sziveskedjenek hátralék tartozásukat december 15-ig annyival inkább beküldeni, mert erre már külön fölhívásban is figyelmeztetve voltak.

Tizenkét cikk az unitarismusról. Ez a csinos kis könyv máris jó segítségnek bizonyult azon esetre, ha idegenek az unitárius vallás felől akartak tájékozást szerezni. Lelkészeink missioi munkájokban tartásuk szem előtt ezt a könyvet, a mely szerkesztőségünknel 60 fillérért kapható.

Kérés. Olvasóink sziveskedjenek az Unitárius Közlöny 1900. évi 2-ik számát szerkesztőségünknek megküldeni akár cserébe, akár pénzért.

KARÁCSONY ALKALMÁBÓL olvasóinknak emlékébe főljítjuk kiadványainkat, melyekkel szeretteiknek és barátainknak hasznosan kedveskedhetnek: *Szivemet hozzád emelem. Édes otthon. Tizenkét cikk az unitarismusról. Dr. Brassai nézetek a vallás eszméjéről. Fiatalság Barátja* képekkel illusztrálva.

TARTALOM: Arkosi Ferenczi József. (Arczképpel.) Gálfalvi János. 346. l. — Egyesületünk munkamezeje. Tarcsafalvi Albert 349. l. — Az amerikai unitárius társulat. Boros György 359. l. — A kolozsvári unitárius papnevelő intézet 362 l. — A kedei unitárius egyház rövid története. Bartók Endre. 362. l. — November 15. X. — A kereszturi fiók-egyletben. Arkosi Ferenczi Kálmán 363. — „Dávid Ferencz“-egyleti ünnepély Háromszéken 369. l. — Ifjak köre. 371. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 372. l. — Egyleti élet és munkásság. 375. l.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.